

افسانه خلیقی تذهیب کار جوان

تذهیب مانند موسیقی است

افسانه خلیقی از جوانترین هنرمندان تذهیب کار قرآنی است. او در رشته گرافیک دیپلم گرفته و اکنون نیز دانشجوی همین رشته است. از سال دوم هنرستان کار تذهیب را آغاز کرده و جالب آن که این کار را به طور تجربی و بدون حضور در محضر استاد آموخته است بی آنکه تا چندین سال بداند هنری که او را به خود جذب کرده تذهیب نام دارد. خلیقی که از ابتدای کارش تاکنون بر روی آثار مذهبی کار کرده است در رشته خود دارای شیوه خاصی است و در این کار ایده کسی بر او غالب نبوده است. وی چندین سال است که در نمایشگاه‌های قرآن شرکت می‌کند و به عنوان هنرمند مذهبی و جوان ایرانی، در نمایشگاهی در بیروت نیز شرکت کرده است. گفت‌وگوی گلستان قرآن با این هنرمند ۲۴ ساله را بخوانید

تذهیب اختصاص دهم. تذهیب نوعی تکرار و همان قرینه‌سازی است که کار بسیار خسته‌کننده‌ای است اما آنقدر لذت بخش است که زمان را درک نمی‌کنم واقعا احساس می‌کنم که نیرویی به من کمک می‌کند. ما در یک کشور مسلمان زندگی می‌کنیم؛ برای گسترش و تبلیغ دین اسلام می‌توان از هر راهی بهره گرفت و تذهیب یکی از این روشهاست.

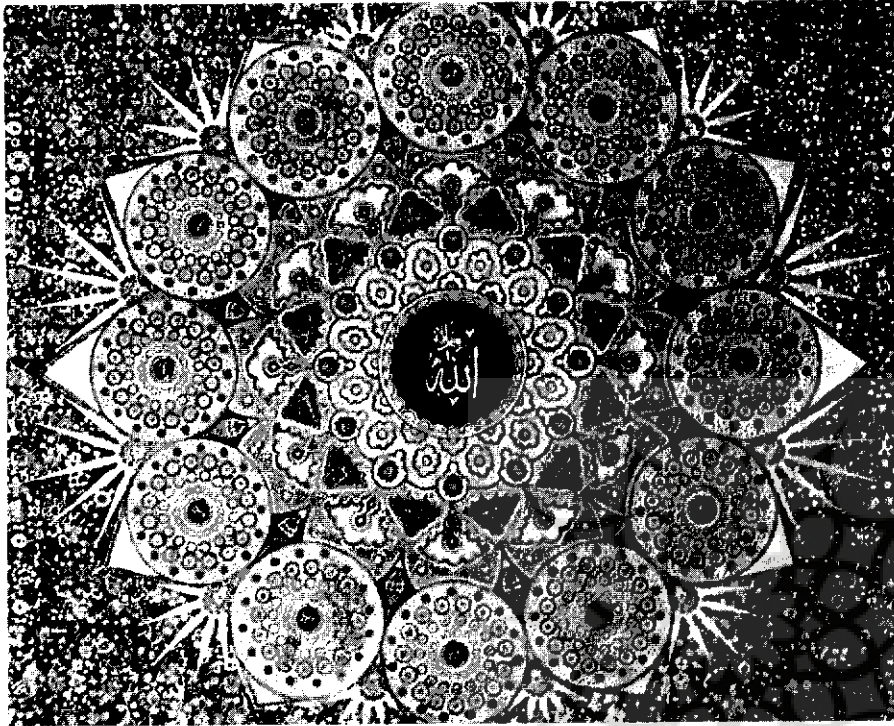
○ سبک کار در تذهیب چگونه است؟

تذهیب مراحل مختلف دارد رنگهای امروزی رنگهای شیمیایی است اما رنگهای تذهیب قدیمی رنگهای گیاهی و طبیعی بوده است. معمولاً تذهیب کاران طرحی را با گلهای اسلیمی و خطایی بامداد بر روی کاغذهای پوستی طراحی می‌کنند این طرح را روی مقوایی که زرنشان شده یا از رنگهای متفاوت در آن استفاده شد پیاده می‌کنند. پس از اینکه طرح را روی کاغذ پوستی پیاده می‌کنند طرح را روی سطح اصلی مهره می‌زنند. این مهره معمولاً مهره عقیق بالبه گرد است. سپس یک عمل دور گیری قهوه‌ای، آجری یا سرخ کم‌رنگ را انجام می‌دهند تا سیاهی‌های مدل از بین برود. بعد زرافشانی باطالا با رنگهای شیمیایی انجام می‌شود. پس از آن طلا

○ شما کار تذهیب را به صورت تجربی انجام داده‌اید. پس از اینکه فهمیدید تذهیب چیست آیا راجع به کار تذهیب و تاریخچه آن مطالعه کردید تا به آنچه که اصالت تذهیب نامیده می‌شود دست یابید و بدانید چه هدفی را دنبال می‌کنید؟
مسئله زمانی که با این شیوه کاری آشنا شدم دنبال مطالعاتی در این زمینه بودم و به جستجوی هنرمندان معاصر پرداختم. بر روی تاریخچه تذهیب و نگارگری ایرانی خیلی مطالعه داشتم. باز دیدم از موزه‌ها بر روی من تأثیر عمیقی داشت و باعث شد تا با دید بازتری به سراغ این کاریبیم تا حدی که برخی از تابلوها را که آثار برجسته‌ای در این زمینه به‌شمار می‌روند قبول نداشتم و حتی ایراد کارهایم را قبل از اساتید گرفتم. برخی اساتید بودند که دوست داشتم با آنها کار کنم اما آنها دست همکاری نمی‌دادند. هر هنرمندی وظیفه دارد تاریخچه هنرش را بشناسد؛ در خصوص نگارگری هر چه بیشتر پیش رویم به دلیل وسعت و عمقی که دارد انتهای آن را نمی‌توان پیدا کرد.

○ با انتخاب هنر تذهیب، چه هدفی را دنبال می‌کنید؟

من به طور ناخودآگاه و بدون اینکه کسی به من گفته باشد سراغ این هنر رفتم و همیشه هم راضی بودم و ترجیح می‌دادم گرافیک را کنار بگذارم و فقط کارم را به

را مهره می‌زنند تا سطح صیقلی شود. در این مرحله، رنگهای زمینه (سفیداب‌ها) به روشن‌ترین رنگ تبدیل می‌شود. بعد با مرکب مشکلی نورگیری می‌کنند که این نورگیری خیلی اهمیت دارد. ظرافت طرح که گم شده مرز بین برگ و گل را با دورگیری قلم‌گیری می‌کنیم. در این مرحله مرزها و محدوده‌ها و قابها مشخص می‌شود. پس از اینکه قابها مشخص شدند رنگهای زمینه بر اساس سلیقه تذهیب‌کار استفاده می‌شود. در این مرحله بیشتر از رنگ لاجورد و شنگرف به عنوان رنگ زمینه استفاده می‌شود پس از این عمل نوبت به پرداز یا لکه و داغ روی گلها می‌رسد. لکه و داغ شامل سه مرحله است. در پرواز یا نوک قلم گرد به صورت نقطه و لکه ریز سایه روشن‌ها را به وجود می‌آورند در این مرحله کار برای قاب کردن آماده می‌شود.

○ در صحبت‌هایتان اشاره کردید که در تذهیب کاری از طلا هم استفاده می‌شود تذهیب کاران جدید از رنگهای شیمیایی استفاده می‌کنند یا طلای خالص؟
 اغلب کسانی که شروع به کار می‌کنند از طلای خالص استفاده نمی‌کنند چرا که هزینه سنگینی دربردارد. طلایی که در تابلوهای تذهیب استفاده می‌شود ۲۴ عیار است که به صورت ورقه‌های آماده خریداری می‌شود، اما در قدیم طلا را درهاونتهای سنگی می‌کوبیدند و آن را به صورت پودر درمی‌آوردند. سپس آن را با عسل ورز داده و این خمیر را ته یک ظرف می‌گذاشتند و روی آن آب ولرم ریختند عسل در آب حل می‌شود طلای خالص نیز در ظرف ته نشین می‌شد. سپس طلای خالص را با صمغ عربی ترکیب می‌کردند و با قلم موروی کاغذ می‌زدند تا زمانی که طلا مهره نخورده، خام است و پس از این که طلا مهره می‌خورد شفافیت بیشتری به دست می‌آورد. مجموعه‌ای از تابلوهای قدیمی موجود است که دو کار تذهیب طلای خام را در کنار طلای پخته گذاشته‌اند و جذابیت خاصی دارد.

○ برای این که هنر تذهیب به صورت تکراری و یکتا وخت در نیاید هنرمندانی که پا به این عرصه می‌گذارند باید چه چیزهایی را مدنظر قرار دهند تا هم ستهای قدیمی را حفظ کنند و هم این ستهای را با تجدد و نوگرایی بیامیزند؟
 معمولاً کسی که سراغ تذهیب می‌رود حتماً شناختی هم از هنر نگارگری دارد. هر تذهیب‌کار، اول با خطوط رایج آشنا می‌شود. این خطوط و طرح‌ها شاید تکراری باشد ولی ناخودآگاه چیزهای تازه‌ای در ذهن تداعی می‌کند. کسی که طراح واقعی باشد و هنر از درونش بجوشد می‌تواند طرحهای جدیدی را ابداع کند. شاید لازم باشد نوآموزان چندین مرحله از کار اساتید را مشق کنند و البته همین مشق کردنها تجربه‌نویاها را بیشتر می‌کند. پس از این مرحله خودبخود کار جدیدی به دست می‌آید و کم‌کم از کپی کردن کار اساتید کناره می‌گیرند و خودیک طراح می‌شوند.

○ آیا هزینه طلای مورد استفاده در تذهیب از سوی دولت تأمین می‌شود؟
 حدود یک سال و نیم است که وزارت ارشاد امتیازی را برای هنرمندان قابل شد و به آنان وام می‌دهد. تالار وحدت به هنرمندان شناسنامه هنری می‌دهد و هنرمندان همانجا می‌توانند تقاضای وام کنند.

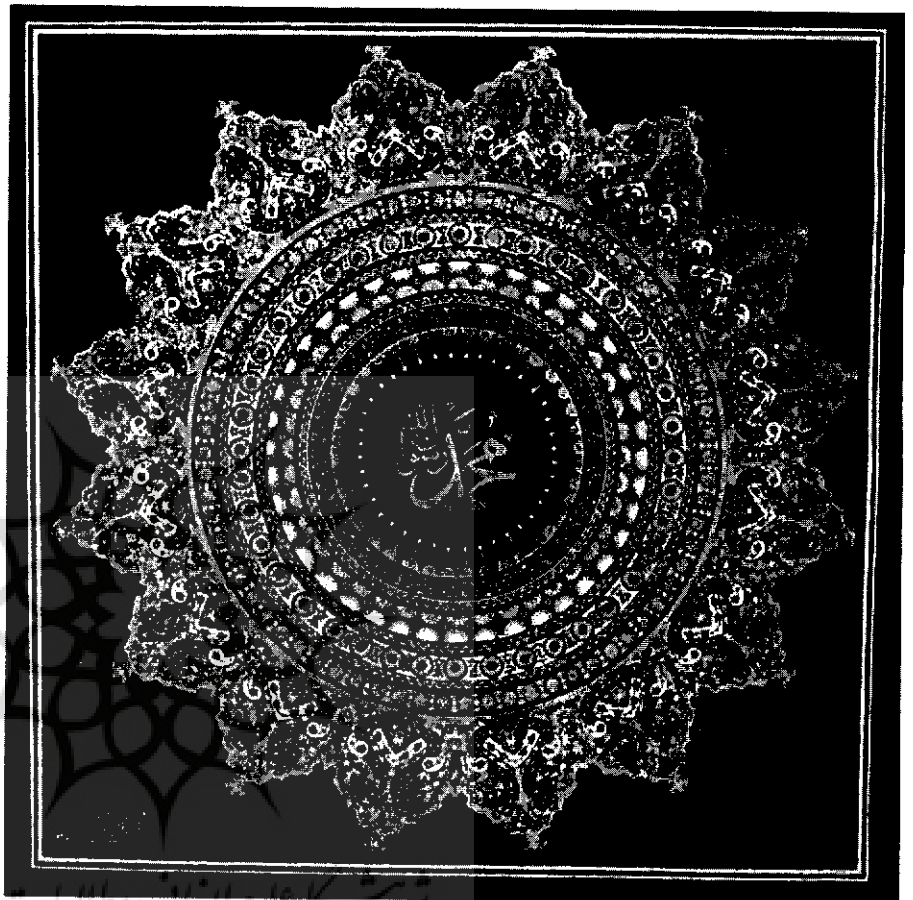
○ آیا مرکز خاصی از تذهیب کاران حمایت می‌کند؟
 تذهیب کاران در خدمت خطاطان هستند و بالعکس. این دو قشر با هم همکاری می‌کنند و مسلماً آنجمن خوشنویسان می‌تواند جایگاهی مناسب برای تذهیب کاران باشد. تذهیب کارانی که قصد همکاری با خطاطان را دارند می‌توانند از این طریق همکاری خود را با خطاطان آغاز کنند.

○ تذهیب در جهت اعتلای فرهنگ قرآنی چه جایگاهی دارد؟
 تذهیب از جایگاه بالایی برخوردار است چرا که قرآنی‌هایی که خوب تذهیب شده باشند و خطاط خوبی هم آن را نوشته باشد جذاب است. زیبایی‌ها جلوه قرآن را برای ما بیشتر می‌کند، یعنی وقتی کتاب قرآن را باز می‌کنیم اگر تذهیب داشته باشد از خواندن آن لذت می‌بریم. نقش و نگارهای کنار سوره‌ها و آیه‌ها می‌تواند یادآور طبیعت باشد. موسیقی یا صوت قرآن ارتباط مستقیمی با تذهیب و نقاشی دارد. زمانی که کسی قرآن را با صوت زیبا می‌خواند آدمی محو کلام قرآن می‌شود؛ حالا یک سری زیبایی‌ها را از طریق دیدن می‌توان درک کرد که تذهیب و تشعیر قرآن از آن جمله است. ما می‌خواهیم جلوه و ارزش قرآن را از نظر تصویری تا حدی بالا ببریم که حتی اگر با خط نفیس نوشته نشده باشد و اگر دلتواز نباشد حداقل چشم‌نواز باشد.

○ آیا اصولاً هر تذهیبی باید یا خوشنویسی بیامیزد؟
 تذهیب همیشه با خوشنویسی مطرح نیست اما همواره این ذهنیت وجود دارد که تذهیب به هر چیزی جلوه می‌دهد. به هر حال تذهیب می‌تواند روی عکس، نقاشی یا خط صورت گیرد. در کشورهای اسلامی تذهیب برای هر چیزی که مقدس است استفاده می‌شود اما در کشورهای اروپایی به هر چیزی که اعتقاد دارند. در گنبد مساجد ما رنگ لاجوردی استفاده می‌شود. تذهیب برگرفته از آنهاست و بالعکس.

○ پس تذهیب در حد یک تابلو خلاصه نمی‌شود؟
 نه تذهیب خیلی گسترده است. هر وقت بخواهیم جلا و جلوه چیزی را بیشتر کنیم از تذهیب استفاده می‌کنیم. در هر دین و مذهبی برای مطرح کردن مقدسات از شیوه هنری خاصی استفاده می‌شود. در کار کودکان می‌توان به صورت نقاشی، در بزرگسالان تشعیر و یا تصویر کردن قرآن، حدیثها و حکایت‌های دینی را می‌توان به صورت تذهیب درآورد.

○ چرا در سالهای اخیر بیشتر قرآنی‌های چاپی رایج شده است و قرآنی‌های تذهیب دست‌بسیار کمیاب است؟

من قرآنهاى خطى زياد ديده ام كه تذهيب هاى زيبايى داشته اند و جايى براى حرفى جديد باقى نگذاشته اند، اما به هر حال تحولاتى رخ داده كه شايد - همزمان با نسل من - روحيه هاى ديگر طرحهاى ديگرى را بخواهند. سعى من اين است كه در رنگ آميزى و نقش و نگارها تغييراتى بدهم اما اين كه بخواهم تغييرات كلي در شيوه قديم به وجود آورم، چنين جسارتى را نه در كارم دارم و نه در سنتم. اگر قرار باشد اين قرآن براى نسل بعدى ما باقى بماند سعى مى كنم چيزهايى را متمنياً با قرآنهاى ديگر به وجود بياورم كه شيوه اى جديد و نو باشد اما نمى توانم تغييرات آنچنانى در آن ايجاد كنم. هر چه قدر هم روحيات ما با روحيه نسل قديم فرق داشته باشند به هر حال اين يك سنت است و سنت شكنى در اين كار واقعاً جسارتى مى خواهد.

○ يعنى هنرمندان جوان ما اين جسارت را پيدا نكرده اند كه سنت شكنى كنند؟ آيا به خاطر اين كه نفس كار، كار براى قرآن است نمى توان جسارت كرد يا اين كه در تذهيب نمى توان سنت شكنى كرد؟

ما مى توانيم در تابلوها سنت شكنى كنيم حتى قرآن را هم مى توان به اين ترتيب تذهيب كرد. متأسفانه مادر اجتماعى زندگى مى كنيم كه هيأت داوران، اساتيد هستند يعنى كار ما در نمايشگاهى مطرح مى شود كه شايد ۱۰۰۰ كار قرآنى باشد كه اگر يك دفتر تحولى به وجود مى آيد و قرآنى با نقش و نگار و رنگهاى ديگر باشد همه معترض مى شوند. اين اعتراضات هنرمندان را از اين كار دلزده مى كند. من خودم از كسانى بودم كه از سوي اساتيد مرتب مورد انتقاد قرار مى گرفتم، اما از سوي مردم استقبال زيادى انجام مى شد.

○ براى شما كدام مهمتر است؟ آيا اعتراض اساتيد مى تواند عاملى براى ركونت باشد؟

همه اينها، مسائلى است كه من چندين سال همه جا در نمايشگاهها مطرح مى كردم. الان يك سري از كارهايم را هيچ جا مطرح نمى كنم به خاطر اين كه من در هيچ جا نمى توانم آنها را در معرض ديد مردم قرار دهم. وقتى تابلويى مى كشم كه قرار است به وسيله عده اى از اساتيد نمايشگاهى مانند نمايشگاه بين المللى مورد ارزيابى قرار مى گيرد توجه آن در كار ارزيابى به اين موضوع است كه آيا تذهيب سنتى در آن رعيت شده يا نه. اگر رعيت شده باشد تابلو در معرض نمايش قرار مى گيرد و اگر غير اين باشد بايد تابلو را زير بغلت بگذاري و بروى. وقتى در يك نمايشگ بين المللى اجازه نمى دهند ایده هاى جديمان را در معرض ديد مردم قرار دهيم اين موضوع باعث مى شود كه تذهيب كار مجبور شود كه مواردى را رعيت كند. متأسفانه اساتيد گاهى به گونه اى استفاده مى كنند كه باعث مى شوند برخى استعدادها كور شود.

بايد ميدان را باز بگذارند تا ایده هاى جدينى مطرح شود شيوه قديم از محدوديتى به وجود آمده است و تمام انتقادات ناشى از همان سنتهاست.

○ مشكلات تذهيب گرى چيست؟ هر كسى مشكلات خاص خود را دارد. تذهيب مانند موسيقى مى ماند به دل بنشينند و در صورتى كه به دل بنشينند مسلماً در آن زمان حق انتخاب اجتماع است. پيشنهادهان اين است كه وزارت ارشاد نمايشگاهى را از ایده هاى نوى قرآنى برپا كند و واقعاً بيننده هنرمندان جوان ما چه ایده هايى دارند نبايد محدوديتهاى خاص قائل شد. تذهيب ذره اى كوچك از نگاه گرى قديم است، اما از اين ذره كوچك مى توان در جهت اعتلاى فرهنگ قرآنى بهره گرفت.

تذهيب واقعاً وقت زيادى مى برد. يك تذهيب كار بايد چندين سال عمر خود را بگيرد تا صفحات قرآن را تذهيب كند و متأسفانه در حال حاضر قرآن خطى كمياب است؛ يعنى ما هر چيز با ارزشى كه داريم از گذشتگان است كه فقط آنها را حفظ مى كنيم اما به فكر ايندگان نيستيم. يعنى نسل بعد از ما چه چيز با ارزشى دارند كه بخواهند نگاه دارند؟ اگر خداى ناكرده زمانى يادگار گذشتگان، از بين رود نسل ما چيزى براى عرضه ندارد. در قرآنهاى كه اکنون در دست ماست در طرح سرلوح و شمشه اى كه براى صفحات اول است از تذهيب استفاده مى شود اما اين كه توقع داشته باشيم در هر منزلى يك قرآن با تذهيب دستى وجود داشته باشد توقع زيادى است.

○ چه برنامه هايى براى اينده در دست اجرا داريد؟ قرار است به همراه يك خطاط، قرآنى را براى وقف آستان قدس رضوى تذهيب كنم و آن را وقف كنم. همچنين مجموعه اى كامل از سوره هاى منتخب قرآن را كه مردم حافظ آن هستند، در دست دارم. در عين حال قرار است براى اولين بار يك نمايشگاه انفرادى قرآنى در تهران تشكيل دهم و يك مجموعه پر كار را به نمايش بگذارم. البته هم اکنون نمايشگاهى در سعدآباد برپاست كه برخى از آثار من در آن نمايشگاه به نمايش درآمده است.

○ بفرمايد با توجه به اينكه هم در نسل گذشته هم در نسل جديد تذهيب قرآن انجام شده است مى خواهيد اين قرآن را با ويژگى متمايزى ارايه دهيد كه در عين حال بتواند جا يگاه خود را نيز حفظ كند؟

وَلَا تَقْرَأُ

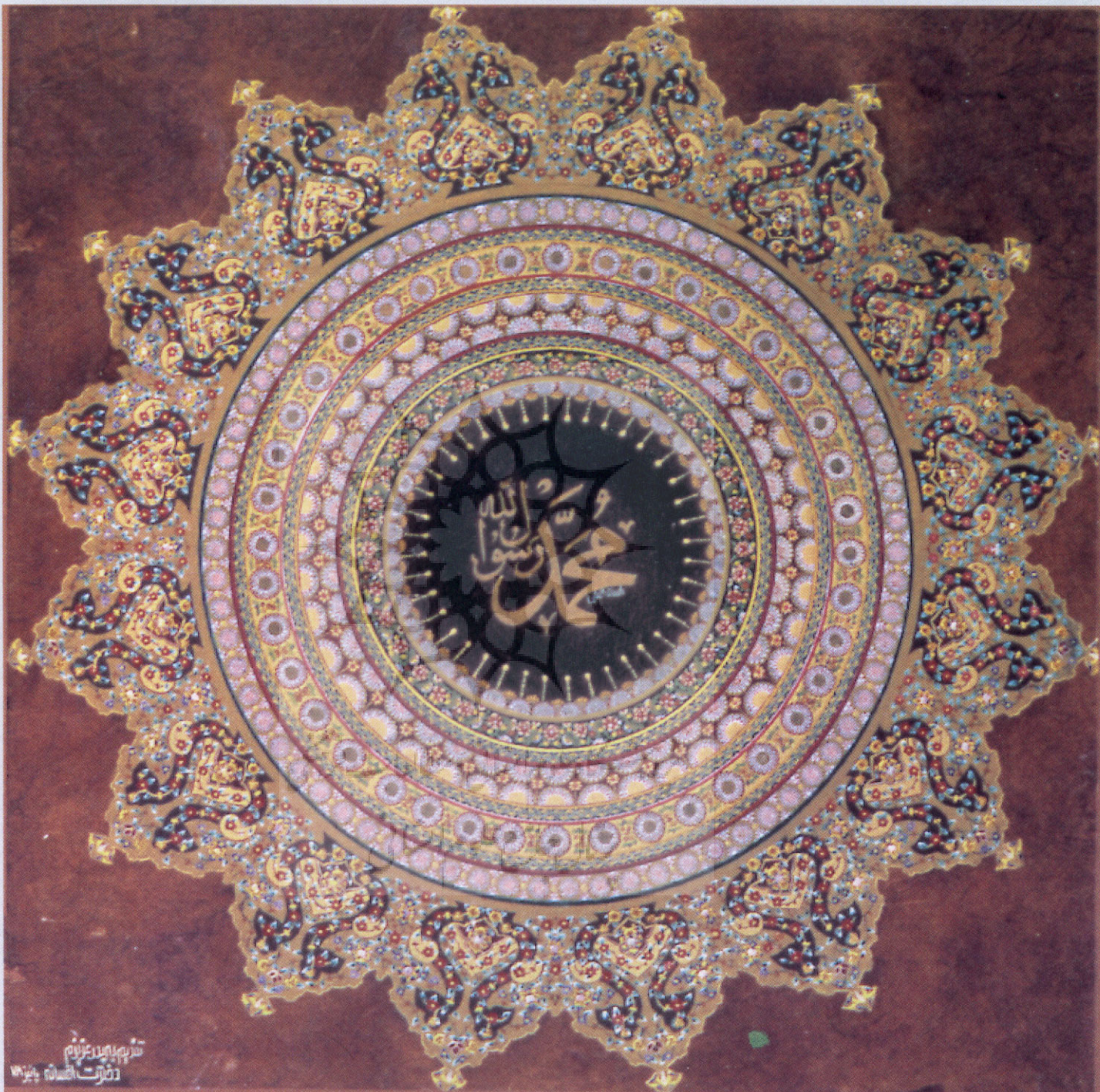
وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ

وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ

وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ

وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ

وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ
وَلَا تَقْرَأُ

تذکره شمس المصنفین
در کتابت و تصانیف
۷۸۲

الخط
عبدالله
بن
سفيان